

Kustannustehokkaan ilmastotyön rakennusohje kunnille

marraskuu 2022

V/HTA

TAUSTA

Kunnat ovat tärkeässä roolissa Suomen kansallisen hiilineutraaliustavoitteen toimeenpanossa. Kunnat voivat rakentaa nykyistä kestävämpää yhteiskuntaa ja tehdä konkreettisia ilmastotekoja.

Ilmastonmuutoksen hillintään tähtäävä työ saattaa kuitenkin kilpailla resursseista, huomiosta ja tekijöistä muiden kuntia koskevien muutosten kanssa. Siksi on tärkeää, että kunnallisella ilmastotyöllä pyritään paitsi vähentämään päästöjä, **myös tukemaan kunnan taloutta ja elinvoimaa.**

Kustannustehokkaan ilmastotyön rakennusohjeeseen on koottu yhdenlainen näkökulma kuntien kustannustehokkaan ilmastotyön pohjustamiseen. Ohje on tehty osana ympäristöministeriön rahoittamaa Vihdin ja Kirkkonummen kunnan yhteis-

hanketta *Pienen ja keskisuuren kunnan kustannustehokkaan ilmastotyön malli.*

Rakennusohje perustuu hankekunnissa tehtyihin **havaintoihin, tunnistettuihin pullonkauloihin, onnistumisiin sekä epäonnistumisiin.**

Ohje toimii etenkin **pienille ja keskisuurille kunnille**, joissa ilmastotyön kanssa ollaan vielä alkumetreillä. Myös ilmastotyössä pidemmälle edenneet kunnat voivat poimia yksittäisiä keinoja tai ideoita ilmastotyön kehittämiseen. Jokainen kunta on erilainen ja ilmastotyön keinot on sovitettava kunnan toimintaan – kuitenkin rohkealla ja uudistavalla asenteella.

Työssä on pyritty huomioimaan tulevat ilmastolain muutokset ja ohjetta voikin käyttää tukena, kun ilmastolain kuntavelvoitteita toimeen-pannaan.

Ohje rakentuu viidestä eri vaiheesta kohti kustannustehokkaan ilmastotyön mallia. Vaikka vaiheet esitetään lineaarisesti, kunnan arjessa ne etenevät usein lomittain. Kustannustehokasta ilmastotyötä tukevat sitouttamisen, viestinnän ja yhteistyön kokonaisuudet. Rakennusohjetta konkretisoi kertomus hankekuntien onnistumisista ja tunnistetuista kehityskohteista.

“Sekä Vihdissä että Kirkkonummella ilmastotyötä ollaan tehty jo pitkään, mutta ilman mutkia matkassa ei olla selvitty. Kustannustehokkaan ilmastotyön rakennusohjeella pyrimme jakamaan oppeja, jotta muissa kunnissa voitaisiin edetä suurempaa ja nopeampaa reittiä kohti elinvoimaista ja ilmastokestävää kuntaa.”

- Vihdin ja Kirkkonummen ilmastokoordinaattori Vera Järvenreuna

KUSTANNUSTEHOKKAAN ILMASTOTYÖN RAKENNUSOHJE

1

TAVOITTEEN MÄÄRITTELY

Konkreettisen
päästövähennys-
tavoitteen
kirjaaminen
kuntastrategiaan.

2

SUUNNITELMAN LAATIMINEN

Ilmastolain mukaisen
ilmastosuunnitelman
laatiminen
kuntaorganisaatiota
läpileikkaavassa
yhteistyössä.

3

SEURANTA

Ilmastosuunnitelmassa
määriteltujen
toimenpiteiden
etenemisen
säännöllinen seuranta.

4

VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Toimenpiteiden
vaikuttavuuden ja
talousvaikutusten
arvioinnin pohjalta
tehty priorisointi.

5

KYTKEMINEN TALOUDEN SUUNNITTELUUN

Ilmastotavoitteiden ja
-toimenpiteiden nosto
kunnan talousarvioon
sekä tilinpäätökseen.

6

KUSTANNUS- TEHOKAS ILMASTOTYÖ

Ilmastotyö
vähentää päästöjä,
tukee kuntataloutta
ja vahvistaa kunnan
elinvoimaa.

+ SITOUTTAMINEN, VIESTINTÄ JA YHTEISTYÖ

1

TAVOITTEEN MÄÄRITTELY

Ellei kunnassa ole jo määritelty ilmastotyölle tavoitetta, on siitä hyvä lähteä liikkeelle. Myös ilmastolain kuntavelvoitteet edellyttävät kuntia määrittelemään ilmastotavoitteen. Tavoitteen on hyvä olla konkreettinen, kuten tavoitevuoteen tähtäävä **päästövähennys-, hiilineutraalius- tai resurssiviisaustavoite**. Sitovuus ja selkeys helpottavat työn toimeenpanoa ja tavoitteen etenemisen seuranta.

On tärkeää, että ilmastotavoite kirjataan **kuntastrategiaan**.

Kuntastrategiakirjaus vahvistaa sitoutumista ilmastotyöhön – se viestii yhteisestä tahtotilasta, tukee ilmastotyöhön liittyvää päätöksentekoa ja **riittävää resursointia**. Kuntastrategiakirjaus perustelee ilmastotyön kytkennän kunnan taloussuunnitteluun.

Kunnallisen ilmastotyön toimintaympäristö muuttuu jatkuvasti ja kuntien on reagoitava tähän. Osa kunnista on kirjannut ilmastotavoitteen joitakin vuosia sitten, jolloin tavoite saattaa edellyttää uudelleenarviointia ja päivitystä.

Tarkistuslista

- Onko konkreettinen ilmastotavoite kirjattu sellaisenaan kuntastrategiaan?
- Osaako jokainen kunnan työntekijä ja päättäjä kertoa, mihin kunta ilmastotyöllään pyrkii?
- Onko tavoite riittävän kunnianhimoinen vai voisiko hieman korkeammalle asetettu rima vauhdittaa ilmastotyön toimeenpanoa?
- Tukeeko tavoite kansallista hiilineutraaliustavoitetta vuoteen 2035 ja mahdollista alueellista hiilineutraaliustavoitetta?
- Onko vanhassa tavoitteessa kiristämisen varaa, kun ymmärrys ilmastotyön mahdollisuuksista on kasvanut?
- Ollaanko kunnassa pohdittu esim. Hinku-verkostoon liittymistä, mikä asettaisi kunnalle valmiin päästövähennystavoitteen?

SUUNNITELMAN LAATIMINEN

Ilmastotavoitteen saavuttaminen edellyttää ilmastosuunnitelman laatimista ja päivittämistä. Ilmastolain velvoittamassa suunnitelmassa tulee olla ilmastotavoitteen lisäksi toimenpiteet tavoitteen saavuttamiseksi, tiedot kunnan päästökehityksestä sekä tiedot suunnitelman seurannasta.

Ilmastosuunnitelman toimenpiteiden tulee tähdätä kuntaorganisaation, kotitalouksien ja yritysten suorien ja välillisten päästöjen vähentämiseen. Toisin sanottuna kattava ilmasto-ohjelma pitää sisällään päästöjä **suoraan** vähentävät toimenpiteet sekä ilmastokestävään elämään **ohjaavat** sekä sen mahdollistavat toimenpiteet. Lisäksi suunnitelmassa on hyvä arvioida kunkin toimenpiteen vaikutus **päästöihin ja talouteen** (ks. vaikutusten arviointi). Jokaiselle toimenpiteelle tulee nimetä vastuuyksikkö, käyttökelpoinen mittari työn seuranta varten sekä toimenpidekohtainen ajallinen tavoite.

Lisäksi ilmastosuunnitelman on hyvä kattaa ilmastonmuutokseen **sopeutumisen toimenpiteet**, vaikka ilmastolaki ei tätä edellytäkään. Reagoimalla ajoissa yleistyviin sään ääri-ilmiöihin, kunta on etuasemassa taloudellisiin, ekologisiin ja sosiaalisiin vahinkoihin varautuessa.

Tarkistuslista

- Onko toimenpiteet kirjattu suunnitelmaan selkeästi?
- Kattavatko toimenpiteet
 - Kunnan kiinteistöjen energiankäytön
 - Kunnan toimintojen energiatehokkuuden ja vähähiilisyyden
 - Kunnan kestävät hankinnat, ml. rakennushankkeet
 - Maankäytön ilmastovaikutukset
 - Liikenteen päästöihin vaikuttavat toimet
 - Kuntalaisille ja yrityksille (ml. maatalous) suunnatut, osallistavat ilmastotoimet?
- Mikä taho on vastuussa kunkin toimenpiteen edistämisestä?
- Onko suunnitelmalle poliittinen tuki, kuten valtuuston hyväksyntä?
- Miten jäljelle jäävät päästöt kompensoidaan?
- Miten kunkin toimenpiteen etenemistä seurataan?
- Onko kunnan alueen ilmastoriskit kartoitettu ja niihin varauduttu sopeutumistoimilla?

Kunnan **päästökehitystä** ja **ilmastosuunnitelman etenemistä** on seurattava säännöllisesti. Tämä vahvistaa ilmastotyön kokonaiskuvan hahmottamista, tiedolla johtamista ja tietopohjaista päätöksentekoa sekä ilmastotyön avoimuutta. Seurannan avulla saadaan tietoa siitä, riittävätkö toimenpiteet päästövähennystavoitteen saavuttamiseen.

Ilmastosuunnitelman seuranta on tehtävä ilmastolain mukaisesti vähintään kerran valtuustokaudessa, mutta monessa kunnassa seuranta tehdään vuosittain. **Seurantasyklistä** on kannattavaa sopia jo suunnitelmaa laadittaessa. Ilmastotyön etenemisestä voi tuottaa myös reaaliaikaista tietoa kuntalaisille erinäisten ilmastovahtipalveluiden avulla.

Seurannan tuloksista tulee raportoida toimielimille. Näin ilmastotyö pysyy esillä lautakuntien ja valtuuston agendalla ja päättäjille tarjoutuu mahdollisuus keskustella ilmastotyöstä säännöllisin väliajoin.

Tarvittaessa ilmastotoimien riittävyttä voidaan uudelleen arvioida seurannan tulosten perusteella.

Tarkistuslista

- Mitä saatavilla olevaa päästödataa kunnassa hyödynnetään? Onko se verrannollinen asetettuun päästövähennystavoitteeseen?
- Kuinka suuri osuus kunnan päästövähennystavoitteesta on saavutettu?
- Missä kunkin toimenpiteen kanssa mennään (esim. liikennevalomalli)?
- Kuinka suuri osuus ilmastosuunnitelmassa mainituista toimenpiteistä on valmistunut? Entä keskeneräisiä tai viivästynyt?
- Millä toimialalla on eniten käynnistyneitä tai valmistuneita toimenpiteitä? Entä millä vähiten?
- Onko toimenpiteille asetettu välitavoitteita? Ovatko ne toteutuneet?
- Mitä tulisi tehdä (esim. kiinteistöjen energiaseuranta), jotta ilmastotyön seuranta kehittyisi?

4

VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Kunnilla on rajalliset resurssit, eikä jokaista tiekarttaan laadittua toimenpidettä voi toteuttaa kertarysäyksellä. Siksi on tärkeää, että kunkin toimenpiteen merkittävyyttä kunnan ilmastotyön kokonaisuudessa arvioidaan. Näin vaikuttavia toimenpiteitä on helpompi priorisoida käytännön työssä.

Vaikutusten arviointia voidaan tehdä jo ilmastosuunnitelmaa laatiessa, mutta arviointi on hyvä tehdä viimeistään seurannan yhteydessä. Arvioitavia vaikutuksia ovat toimenpiteiden **päästövähennemät** sekä **talousvaikutukset**. Arvioinnissa voi myös tuoda esille muita vaikutuksia, kuten **imago- ja esimerkkivaikutuksia**.

Kunnan ilmastosuunnitelmassa voi olla kymmeniä toimenpiteitä, joiden vaikutukset ilmastonmuutoksen hillintään ovat eriarvoisia. Arvioinnin pohjalta voidaan tehdä esim. ilmastotyön vuosisuunnitelmat, toimialakohtaisia ilmasto-ohjelmia ja nostaa kriittisimpiä toimenpiteitä talousarvioon.

Tarkistuslista

- Millä toimenpiteellä voidaan vähentää päästöjä suoraan ja nopeasti? Entä millä toimilla päästöjä vähennetään eniten?
- Millä toimenpiteillä päästöt vähenevät välillisesti pidemmällä aikavälillä?
- Mitkä toimenpiteet ovat kustannustehokkaita, eli tuottavat säästöjä? Millä aikavälillä?
- Minkä toimenpiteen tekemättä jättäminen tuottaa kunnalle piilokustannuksia?
- Vahvistaako toimenpiteen toteutuminen kunnasta suotuisaa kuvaa asukkaiden ja yritysten silmissä?
- Jääkö joku vaikuttava toimenpide ei niin vaikuttavan toimenpiteen varjoon kunnan ilmastotyön arjessa?
- Mitä pitäisi tehdä, jotta keskeneräisiä tai viivästyneitä toimenpiteitä voitaisiin vauhdittaa?

KYTKEMINEN TALOUDEN SUUNNITTELUUN

Ilmastotyö kannattaa kytkeä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kunnan **talouden suunnitteluun** ja **vuosisykliin**. Näin voidaan varmistaa, ettei ilmastotyö jää irralliseksi kokonaisuudeksi vaan nivoutuu kiinteäksi osaksi kunnan perustoimintaa.

Joissakin kunnissa on lähdetty toteuttamaan **ilmastobudjetointia**. Talousarvioon sidotussa ilmastobudjetissa määritellään ilmastotyön määrärahat, arvioidut säästöt sekä päästöbudjetti. Ilmastobudjettia voidaan lähteä rakentamaan pienestä lisäen elementtejä vuosittain. Pienilläkin resursseilla pyörivä kunta voi tuoda talousarviossa ilmi kunnan päästötiedot ja valitut ilmastotoimenpiteet vuositavoitteineen ja investointitarpeineen. Ilmastobudjetointi on ilmiöpohjaista budjetointia, jonka tavoitteena on parantaa päätöksenteon tietopohjaa ja kokonaiskuvaa.

Kun vuositason ilmastotoimet on kirjattu talousarvioon, seurataan niiden toteutumista **tilinpäätöksessä**. Se on sitova, vaikuttava ja jatkuva tapa seurata ilmastotoimenpiteiden edellyttämiä kustannuksia ja niillä saavutettuja säästöjä.

Tarkistuslista

- Miten kuntastrategiaan kirjatut ilmastotavoitteet on jalkautettu kunnan talousarvioon?
- Mikä on kunnan päästöbudjetti, eli miten paljon päästöjä voidaan vuosittain tuottaa, jotta ilmastotavoitteeseen päästään?
- Mitkä ovat suurimmat ilmastotyön investoinnit?
- Mitkä ovat toimenpiteiden arvioidut säästöt?
- Mitä toimenpiteiden tekemättä jättäminen maksaisi?
- Mitä taloudellisia riskejä toimenpiteiden tekemättä jättämiseen liittyy (esim. energiakustannusten nousu)?
- Mitä vähähiilisyyskriteerejä kunnan hankintakriteereissä on?

KUSTANNUSTEHOKAS ILMASTOTYÖ

Kaikki tähän mennessä esitellyt askeleet ovat luoneet perustaa kustannustehokkaalle ilmastotyölle, mutta mitä kustannustehokas ilmastotyö oikeastaan tarkoittaa?

Ensinnäkin se viittaa ilmastotoimenpiteisiin, joilla voidaan saavuttaa taloudellisia säästöjä. Merkittävimmät säästöt liittyvät kunnan kiinteistöjen **energiatehokkuusinvestointeihin**, jotka ovat lähtökohtaisesti aina kannattavia. Kuten sanonta kuuluu, edullisinta energiaa on käyttämättä jäänyt energia. Myös uusiutuvaan energiaan siirtyminen kunnan kiinteistöissä on kuntatalouden kannalta kannattavaa, kun riippuvuus epävakasta energiamarkkinoista vähenee ja omavaraisuus kasvaa. Energiainvestointeja tehdessä on hyvä muistaa, että toimenpiteiden viivyttäminen aiheuttaa kunnalle piilokustannuksia.

Tässä rakennusohjeessa ei syvennytä energiahankkeiden kustannustehokkuuteen, sillä kustannustehokkaan ilmastotyön hankkeessa on valmisteltu erillinen **tietopaketti kunnallisen energiatehokkuustyön kannattavuudesta**.

Lisäksi kustannustehokkaat ilmastotoimenpiteet voivat liittyä kunnan **toimintojen organisoimiseen ilmastokestävällä tavalla**. Esimerkiksi vahvistamalla sähköistä asiointia, luomalla joustavia etätyökäytäntöjä ja mahdollistamalla virka-ajon yhteiskäyttöisillä sähköautoilla ja -pyörillä kunta voi vähentää päästöjä tehden samalla säästöjä. Myös resurssiviisailla ratkaisuilla, kuten rakentamisen kiertotalousratkaisuilla, on mahdollista säästää kustannuksia.

Kustannustehokkaalla ilmastotyöllä viitataan myös sellaisiin tekoihin, joita ei välttämättä voida mitata euroissa. On tärkeää muistaa, että ilmastotyöllä tuetaan kuntataloutta vahvistamalla kunnan **elinvoimaa**. Yritykset ja kuntalaiset ovat entistä tietoisempia ilmastokriisin vaikutuksista ja toimijat odottavat kunnilta ilmastovastuullista toimintaa. Ilmastotyöllään edukseen erottuva kunta on houkutteleva asuinpaikka ja sijoituspaikka yritystoiminnalle. Ilmastoviisaaseen kuntaan voi syntyä kestävä liiketoiminnan ekosysteemejä, josta hyötyvät kaikki.

SITOUTTAMINEN

Ilmastosuunnitelman toimeenpano edellyttää kunnilta ilmastotavoitteiden kytkemistä osaksi kaikkea kunnan toimintaa sekä henkilöstön, johdon ja päättäjien sitouttamista ilmastotyöhön. Ilmastotyö edellyttää ajattelun muuttumista ja perinteisten toimintamallien uudelleen arvioimista. Tämä taas edellyttää rohkeutta etenkin kunnan johdolta. Jos päättäjiltä ja johdolta välittyy selkeä viesti ja **tahtotila** ilmastotyön edistämiseen, henkilöstöllä on mahdollisuudet päästövähennystoimien toimeenpanoon.

Ilmastotyö ei ole ainoastaan yhden ilmastoasiantuntijan tai -tiimin tehtävä. Kunnissa yleistynyt käytäntö ilmastotyön johtamiseen on sisäinen **ilmastotyön ohjausryhmä**, jossa kaikki toimialat ovat edustettuina. On tärkeää, että ohjausryhmää osallistetaan tiiviisti kaikkiin kustannustehokkaan ilmastotyön rakentamisen vaiheisiin. Ohjausryhmälle on hyvä sopia selkeät tehtävät ja käytännöt, jolloin ohjausryhmän toimivuus ei riipu yksittäisen henkilön tahtotilasta. Mikäli kunnassa on erillinen ilmastoasiantuntija, on hänen sijoittumisensa kuntaorganisaatiossa sovitettava työn tavoitteisiin.

Muita työkaluja sitouttamiseen ovat muun muassa työyksiköiden, johtoryhmien ja lautakuntien ilmastoinfot, sisäinen jatkuva viestintä ja henkilöstön osallistaminen ilmastotyön eri prosesseihin. Ilmastotyön ohjausryhmän jäseniä kannattaa hyödyntää ilmastotyön sanansaattajina kuntaorganisaatiossa.

Tarkistuslista

- Miten ilmastotyön läpileikkaavuus näkyy ohjausryhmässä?
- Voidaanko toimialojen välistä yhteistyötä kehittää?
- Onko kunnan johto edustettuna ilmastotyön ohjausryhmässä? Entä talouspuoli?
- Miten tietoa ilmastotyöstä välitetään kunnan toimialojen sisällä?
- Mitä osaamistarpeita kunnan henkilöstöllä on ilmastotyöhön liittyen?

YHTEISTYÖ

Valtaosa kunnan päästöistä aiheutuu kuntaorganisaation ulkopuolella, eli yritysten ja asukkaiden toiminnasta. Samat ympäristön ja yhteiskunnan murrokset, jotka patistavat kuntia toimimaan yhä aktiivisemmän ilmastotyön edistämiseksi, vaikuttavat myös yritystoimijoihin ja kuntalaisiin. Myös ratkaisut haasteisiin ovat samanlaisia sekä kunnille että asukkaille ja yrittäjille. Siksi yhteistyö ilmastotyön puitteissa kannattaa. Kunnallisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää yhteistyötä.

Kun kunta toimii ilmastoviisaasti, se toimii myös **esimerkkinä** kuntalaisille. Toisaalta jos kunta viivyttää ilmastotoimenpiteiden toimeenpanossa, esimerkkivaikutus toimii päinvastaisena. Yritykset taas ovat usein kuntaa askeleen tai useamman edellä ilmastotyössä. Kunnan on kannattavaa pohtia, mitä vastuullisilta ilmastotyön edelläkävijäyrityksiltä voidaan **oppia** ja miten muodostetaan sellaista yhteistyötä, josta kumpikin osapuoli hyötyy. Myös järjestöissä ja yhteisöissä on paljon ilmasto-osaamista ja kunnan ilmastotoimenpiteiden kanssa yhteneväisiä intressejä.

Kunnan on kannattavaa pohtia omaa rooliaan suhteessa yrityksiin ja asukkaisiin. Ihmiset saavat tietoa ilmastokestävästä toiminnasta eri lähteistä ja kunnan voikin olla kannattavampaa pyrkiä toimimaan **ilmastoyhteistyön koordinoijana** kuin yksinomaan tiedonvälittäjänä tai -lähteenä.

Tarkistuslista

- Kannustaako kunnan oma toiminta kuntalaisia toimimaan päästöjä vähentävästi?
- Onko kuntalaisia mahdollisuuksia osallistua kunnan ilmastotyöhön tai sitä koskevaan päätöksentekoon? Entä nuorilla ja lapsilla?
- Onko yritysneuvonnassa huomioitu kestävyyskysymykset?
- Onko kunnan elinkeinopuolella tarvittavaa ilmasto-osaamista?
- Suhtaudutaanko kunnassa myönteisesti kestävä liiketoiminnan hankkeisiin?

VIESTINTÄ

Toteutuneista ilmastotoimenpiteistä, vuosiseurannan tuloksista, päästötiedoista ja ilmastotyöllä saavutetuista säästöistä on tärkeää viestiä avoimesti kunnan viestintäkanavissa. Ilmastotyön lähtöruudusta alkaen on hyvä pohtia, miten ilmastoviestintä saadaan kytkettyä osaksi kunnan muuta viestintää ja viestinnän vuosikelloa. Tosiasia on, että paljon ilmastomyönteistä työtä tehdään jokaisessa kunnassa. Näistä teoista on kannattavaa kertoa ulospäin - ei ole niin pientä ilmastotekoa, jonka jakaminen ei kannattaisi.

Kunnassa voidaan hyödyntää tavallisten viestintäkanavien lisäksi ilmastouutiskirjeitä-, blogia ja -podcasteja. Aukkaat ovat enenevässä määrin kiinnostuneita kuntien ilmastotyöstä, joten tietoa kunnan omasta ilmastotyöstä on hyvä olla helposti saatavilla. Kannattavaa on myös varautua siihen, että kuntalaisten kysymykset ja kriittisetkin pohdinnat ilmastotoimista yleistyvät.

Ulkoisen viestinnän lisäksi on tärkeää viestiä sisäisesti (ks. sitouttaminen). Myös kuntien välinen kommunikointi on arvokasta - sekä onnistumisista että epäonnistumisista kannattaa kertoa esimerkiksi kuntien ilmastoverkostoja hyödyntäen. Kunnallisen ilmastotyön hyvä puoli on, että kunnat eivät kilpaile keskenään vaan työskentelevät yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi!

Tarkistuslista

- Onko kunnalla ilmastoviestinnän suunnitelma?
- Onko ilmastoviestintä kytketty kunnan muuhun viestintään?
- Tehdäänkö ilmastoviestintää kaikilla toimialoilla?
- Kerrotaanko kunnan ilmastotyöstä avoimesti ja säännöllisesti kuntalaisille?
- Osallistuuko kunta aktiivisesti ilmastoaiheisiin kampanjoihin?

TARINA ONNISTUMISISTA JA KEHITYSTARPEIDEN TUNNISTAMISESTA

Ilmastotavoitteet

Sekä Vihdissä että Kirkkonummella ilmastotyötä on tehty pitkään. Vihdin ensimmäinen ilmastostrategia tehtiin vuonna 2009 ja Kirkkonummella päätettiin liittyä Hinku-verkostoon vuonna 2017.

Sekä Vihdissä että Kirkkonummella on asetettu kuntastrategiatason ilmastotavoitteet. Kirkkonummi kuuluu Hinku-verkostoon, jonka myötä kunta on sitoutunut tavoittelemaan 80 % kokonaispäästö-vähennystä vuoden 2007 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Kirkkonummella ei kuitenkaan ole tehty päätöstä hiilineutraaliuden tavoittelemisesta.

Näin ollen kunnassa ei ole määritelty, miten päästövähennyksien jälkeen jäljelle jäävä 20 % päästöistä kompensoidaan. Toisaalta monessa muussakin Hinku-kunnassa linjaukset kompensoinnista on yhä tekemättä. Kompensointiin, etenkin metsien hiilinieluihin, liittyvät kysymykset herättävät sekä kansallisesti että kuntasektorilla ristiäviä näkemyksiä.

Vihdin tavoitteena on vähentää asukaskohtaisia päästöjä puolella vuodesta 1990 vuoteen 2030 mennessä. Kokonaispäästöihin suhteutettuna se vastaa noin neljänneksen päästövähennystä, mikä saavutettane ilman kunnan ilmastotoimenpiteitä. Tavoite ei ole yhtä kunnianhimoinen kuin Hinku-kunnissa, mutta kuntastrategiassa tunnistettu kunnan rooli kansallisen päästövähennystavoitteen saavuttamisessa kompensoi muuten kevyttä tavoitetta.

Ilmastosuunnitelmat

Vihdin ja Kirkkonummen

ilmastosuunnitelmat on toteutettu Euroopan kunnanjohtajien ilmastopimuksen Kestävän energian ja ilmaston toimenpidesuunnitelman (SECAP) -mallin mukaisesti. Suunnitelmat asettavat toimenpiteitä kattavasti kaikille päästösektoreille. Lisäksi suunnitelmissa on huomioitu alueelliset ilmastoriskit ja listattu ilmastomuutokseen sopeutumisen toimenpiteet.

Kuntien SECAP-suunnitelmien sopeutumisosioissa ei ole asetettu selkeitä tavoitteita, mikä on suunnitelmien selkeä heikkous. Suunnitelmia tullaan päivittämään sopeutumistoimien osalta sekä ilmastolain velvoitteiden mukaisesti.

Ilmastotyön seuranta ja vaikutusten arviointi

Vihdin ja Kirkkonummen ilmastotyön ohjausryhmissä on päätetty, että SECAP-suunnitelmien etenemistä seurataan vuosittain, eli Covenant of Mayorsin ja ilmastolain vähimmäisvelvoitteita useammin. Ensimmäiset seurantaraportit Vihdissä ja Kirkkonummella tehtiin vuodelta 2021. Seurannan yhteydessä kehitettiin toimenpiteiden mittarointia, tavoitteita ja vaikutusten arviointia.

Ilmastotyön seurannan tarkkuudessa on kehitettävää. Tietyt ponnettomat sanamuodot (kuten "mahdollisuuksien mukaan" ja "tarvittaessa") alkuperäisissä SECAP-suunnitelmissa hankaloittavat toimenpiteiden mittarointia ja tavoitteen asettamista. Myös vaikutusten, etenkin säästöjen, arviointia tarkennetaan jatkossa.

Ilmastotyön kytkeminen kunnan talouden suunnitteluun ja vuosisuunnitteluun

Vihdissä on laadittu ensimmäinen ilmastobudjetti osaksi kunnan talousarviota vuodelle 2023. Budjetti koostuu päästöbudjetista ja ilmastotyön toiminnallisista tavoitteista. Päästöbudjetti asettaa katon päästömäärälle, jonka puitteissa kunnan ilmastotavoitteeseen päästään.

Toiminnallisiin tavoitteisiin on koottu päästö- ja talousvaikutuksiltaan merkittäviä ilmastotoimia, joiden etenemistä seurataan tilinpäätöksessä. Vihdin ensimmäinen ilmastobudjetti rakennettiin siten, että sitä voidaan kehittää ja täydentää tulevana vuosina.

Kirkkonummella ilmastotyön vuosisuunnittelusta vastaa Hinku-ohjausryhmä. Ilmastobudjetti on tarkoitus laatia tulevana vuonna.

Kustannustehokas ilmastotyö

Vihdissä ja Kirkkonummella on tehty energiatehokkuushankkeita, jotka ovat olleet kuntataloudelle kannattavia. Kunnissa on investoitu lämpöpumppuihin ja aurinkosähköjärjestelmiin, jotka vähentävät ostoenergian kustannuksia.

Energiainvestointeihin on varattu määrärahoja myös tuleville vuosille.

Kirkkonummi kuuluu kunta-alan energiatehokkuussopimukseen. Kiinteistöjen energiankulutuksen seuranta on osoittautunut haastavaksi, mutta automaatio- ja ohjausjärjestelmien kehityshankkeiden myötä kulutuksen seuranta sekä KETS-raportointi helpottuvat. Vihdissä on tehty poliittinen päätös KETS-sopimukseen liittymisestä, mutta päätöstä ei ole vielä toimeenpantu.

Fossiilienergiasta luopuminen ja kiinteistöjen energiatehokkuuden parantaminen ovat kustannustehokkaita ilmastotoimenpiteitä, mutta sekä Vihdin että Kirkkonummen kiinteistöistä osa lämmitetään edelleen öljyllä. Kiinteistökannoissa on hyödyntämätöntä energiatehokkuus-potentiaalia. Energiatehokkuustyön haasteita ja ratkaisuja on pohdittu kuntien yhteisessä verkostossa (ks. yhteistyö).

Vihdissä ja Kirkkonummella on myös tehty välillisesti kustannustehokkaita ilmastotoimia, kun kunnat ovat edistäneet ilmastotavoitteita tukevaa liiketoimintaa. Kummassakin kunnassa on käynnissä valmistelut Microsoftin datakeskushankkeista, joiden hukkalämmön hyödyntämisellä olisi merkittävä vaikutus kuntien päästöihin. Vihdissä on myös käynnistynyt selvitys biokaasulaitoksen rakentamiseksi.

Sitouttaminen

Hankekunnissa on tunnistettu tarve henkilöstön, johdon ja päättäjien sitouttamiseen ilmastotyön tavoitteisiin. Parhaiden sitouttamiskeinojen tunnistaminen oli yksi kuntien yhteisen ilmastohankkeen tavoitteista. Hankkeen aikana on järjestetty lautakunnille ilmastoinfoja sekä pidetty kuntien ja toimialojen johtoryhmille ilmastotyön tilannekatsauksia.

Kunnissa toimii ilmastotyön ohjausryhmät ja Vihdissä on erillinen luottamushenkilöiden ilmastostrategiaryhmä. Tavoitteena on, että ohjausryhmät toimisivat äänitorvena henkilöstön suuntaan, jotta ajankohtainen tieto ilmastotyön etenemisestä kulkeutuisi helposti läpi kuntaorganisaation. Sisäinen ilmastoviestintä on tunnistettu tärkeäksi sitouttamisen keinoksi.

Viestintä

Vihdissä ja Kirkkonummella tehdään ilmastoviestintää asukkaille, yrityksille ja yhteisöille. Viestinnässä hyödynnetään tavallisia viestintäkanavia, kuten sosiaalista mediaa, verkkosivuja, blogeja, uutiskirjeitä ja paikallislehtiä. Kummallekin kunnalle on luotu ilmastoviestinnän vuosikellot. Ilmastoviestinnän teemoja ovat mm. kuntien ilmastotoimenpiteet ja -hankkeet, päästötiedot sekä ilmastotyöhön liittyvät teemapäivät ja kampanjat.

Vihdissä on tehty ohjeistuksia mm. öljylämmityksestä luopumiseen. Kirkkonummella taas on panostettu sivistystoimen ansiokkaan ilmastotyön näkyväksi tekemiseen. Ilmastoviestintää kehitetään siten, että kuntien toimialojen käytännöt pienistäkin ilmastoteoista kertomiseen vahvistuisivat.

Yhteistyö

Vihdissä ja Kirkkonummella yhteistyössä rakennettu ilmastotyö on ollut kustannus-
tehokas ratkaisu. Kunnat ovat saaneet jo
kahdesti ympäristöministeriön rahoitusta
ilmastohankkeisiin, mikä on taloudellisesti
mahdollistanut ilmastotyön koordinoinnin.
Pitkäjänteisen hanketyön tuloksena kuntiin
saadaan todennäköisesti vakituinen
ilmastoresurssi, joka työskentelee
kummassakin kunnassa.

Kuntien yhteistyö on myös luonut runsaasti
synergiaetuja, kun ilmastokoordinaattori on
pystynyt jakamaan oppeja ja käytäntöjä
kunnasta toiseen ja tekemään käytännön
työtä kunnissa yhtäaikaaisesti. Yhteistyö luo
positiivisen kilpailuasetelman kuntien
kirittäessä toinen toisiaan.

Kunnille on perustettu energiatehokkuus-

verkosto, jonka puitteissa kuntien
tilahallinnon asiantuntijat ovat päässeet
keskustelemaan ja vertaisoppimaan
energiatehokkuustyön vauhdittamisesta.

Vihdissä ilmastokoordinaattori on
työskennellyt elinvoimapalveluissa ja
Kirkkonummella sekä yhteisissä palveluissa
että yhdyskuntatekniikan palvelualueella.
Näin yhteistyötä oli luontaista kehittää myös
sisäisesti palvelualueiden välillä. Lisäksi
hankekunnat ovat verkostoituneet muiden
kuntien ja maakuntaliiton kanssa.

Yhteistyötä on tehty paikallisten yritysten
kanssa webinaarisarjan puitteissa. Kunnissa
on tunnistettu yritysten, yhteisöjen ja
asukkaiden rooli päästöjen vähentämisessä.
Tavoitteena on ollut oppia toisilta ja löytää
win-win -tilanteita. Kirkkonummella ja
Vihdissä ei ole hyödynnetty yhteistyötä
korkeakoulujen tai tutkimuslaitosten kanssa.

Lopuksi

Vihdissä ja Kirkkonummella on tehty pitkään
tavoitteellista ilmastotyötä sekä yhteistyötä
ilmastotyön hankkeistamisen parissa. Vaikka
Vihti ja Kirkkonummi eivät ole varsinaisia
ilmastotyön edelläkävijöitä, kunnat pyrkivät
esimerkillään näyttämään, että
kustannustehokkaan ilmastotyön käytäntöjä
on mahdollista rakentaa, vaikka resursseja ei
ole käytettävissä yhtä runsaasti kuin
isommissa kaupungeissa.

Keskeisin oppi on, että ilman vankkaa
ilmastotyön pohjaa, joka muodostuu
tavoitteista, ilmastosuunnitelmasta ja
sitoutuneista toimijoista sekä ilmastotyön
seurannan myötä muodostuneesta
kokonaiskuvasta kunnan ilmastotyön tilasta
ja priorisoiduista toimenpiteistä, ei voida
systemaattisesti toteuttaa
kustannustehokasta ilmastotyötä.

YHTEENVETO

1

Konkreettinen, kuntastrategiaan kytkeyty **päästövähennystavoite** sitouttaa toimijoita ja tukee päätöksentekoa .

2

Perusteellisesti ja selkeästi laadittu **ilmastosuunnitelma** helpottaa kustannustehokkaiden ratkaisujen edistämistä.

3

Systemaattinen ja säännöllinen **seuranta** tukee tietopohjaista päätöksentekoa, avoimuutta ja työn etenemistä.

4

Toimenpiteiden päästö- ja talous**vaikutusten arviointi** auttaa kustannustehokkaiden ratkaisujen priorisoinnissa.

5

Ilmastotyön **kytkeminen kunnan talousarvioon** tukee saavutettavissa olevien säästöjen tunnistamista.

6

Kustannustehokas ilmastotyö koostuu sekä suorista säästöjä että välillisiä taloudellisia hyötyjä tuottavista ilmastotoimenpiteistä.

SITOUTTAMINEN

Ilman ilmastotavoitteisiin sitoutunutta kuntaorganisaatiota on ilmastotyö tuulimyllyjä vastaan taistelemista.

YHTEISTYÖ

Ilmastoyhteistyö asukkaiden, yritysten ja yhteisöjen kanssa on avain päästöjen vähentämiseen.

VIESTINTÄ

Ilmastotekojen päästöjä vähentävät vaikutukset kertaantuvat, kun kunta muistaa kertoa teoistaan ja näyttää esimerkkiä.